

Avkolonisering av akademia fra et samisk perspektiv

Innledning

I de senere årene har avkolonisering blitt et stadig mer populært begrep innen samisk forskning.¹ Avkolonisering av akademia er et stadig mer aktuelt, men også omdiskutert tema, både internasjonalt og i Norden. I en norsk kontekst er et godt eksempel debatten som oppsto i kjølevannet av at den norske organisasjonen SAIH – Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond – vedtok en resolusjon om avkolonisering av akademia i 2018. Guiden som kom ut i 2020 ble også utarbeidet i tett samarbeid med samiske akademikere, studenter og andre bidragsytere, noe som viser engasjementet fra det samiske samfunnet og samisk akademia.² Resolusjonen og den senere utgitte guiden utløste en opphetet debatt både i og utenfor akademia, og kritikken haglet. Samtidig tydeliggjorde debatten relevansen av tematikken for samisk forskning og undervisning. Selv om verken begrepet eller debatten er ny innen samisk akademia, bidro debatten til å mobilisere og samle en rekke samiske forskere, studenter og aktivister rundt begrepet avkolonisering. Jeg vil derfor i denne artikkelen ta for meg hvordan avkolonisering av akademia knytter seg opp til den idéhistoriske utviklingen innen samisk forskning, noe som innebærer både kontinuitet og brudd, og hvordan dette henger sammen med både samepolitiske debatter og større vitenskapsteoretiske debatter i akademia for øvrig.

Perspektiver som fokuserer på avkolonisering innen samisk forskning og urfolksforskning henger også ofte tett sammen med det som gjerne kaller urfolksperspektiver og urfolksmetodologi. Innenfor urfolksforskning forbindes det særlig med maoriforskeren Linda

---

1 Rauna Kuokkanen, *Reshaping the University. Responsibility, Indigenous Epistemes, and the Logic of the Gift* (Vancouver: UBC Press, 2007); Ylva Jannok Nutti, "Decolonizing Indigenous Teaching: Renewing Actions through a Critical Utopian Action Research Framework," *Action research* 16, nr. 1 (2018): 82–104; Laura Junka-Aikio, "Institutionalization, Neo-Politicization and the Politics of Defining Sámi Research," *Acta Borealia* 36, nr. 1 (2019): 1–22; Jan Erik Henriksen, Ida Hydle og Britt Kramvig. *Recognition, Reconciliation and Restoration: Applying a Decolonized Understanding in Social Work and Healing Process* (Stamsund: Orkana akademisk 2020); Pirjo Virtanen, Torjer Andreas Olsen og Pigga Päivi Kristiina Keskitalo, "Contemporary Indigenous Research within Sámi and Global Indigenous Studies Contexts," i *Indigenous Research Methodologies in Sámi and Global Contexts*, redigert av Pirjo Virtanen, Torjer Andreas Olsen og Pigga Päivi Kristiina Keskitalo (Leiden: Brill, 2021).

2 SAIH, Studentenes og akademikernes internasjonale hjelpfond, *En introduksjon til avkolonisering av akademia. Hvordan du kan bidra til avkolonisering av undervisning og pensum* (SAIH Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond: 2020).

Tuhiwai Smiths *Decolonizing methodologies*.³ Smith utforsker hvordan akademisk kunnskap er uløselig knyttet til imperialisme og koloniale kunnskapsregimer, både teoretisk og i praksis. Jeg tar utgangspunkt i sentrale debatter, institusjonsutvikling og teoretikere innen samisk forskning med utgangspunkt i tredelingen som Adam Gaudry og Danielle Lorenz bruker, for å beskrive hvordan ulike former for *Indigenization*.⁴ Ifølge Gaudry og Lorenz kan urfolkeliggjøring i akademia forstås som et tredelt spektrum, hvor den ene enden er *inkludering av urfolk*, i midten *forsonende urfolkeliggjøring*, og den andre enden *avkoloniserende urfolkeliggjøring*. Gaudry og Lorenz bruker denne tredelingen for å forstå de til dels ulike, og til dels overlappende måtene urfolkeliggjøring brukes på i akademia i dag. Jeg vil heretter oversette det engelske begrepet *Indigenization* til *urfolkeliggjøring* for å beskrive prosessen knyttet til en stadig økende anerkjennelse og inkludering av urfolk, urfolksrettigheter og urfolksrelaterte tema i forskning og utdanning.

Med utgangspunkt i denne tredelingen vil jeg diskutere hvordan vitenskapskritikk fra et samisk perspektiv har kommet til uttrykk, hva denne kritikken har bestått i, og hvordan det kan ses i sammenheng med avkolonisering av kunnskap. Samtidig argumenterer jeg for at grunnlaget for denne typen perspektiver, og det kunnskapskritiske ståstedet det har som utgangspunkt, på ingen måte er nytt i samisk forskning, men snarere er et uttrykk for strømninger som har vært til stede i samisk forskning særlig siden 1970-tallet. I artikkelen argumenterer jeg for at man kan ane spor av denne formen for kunnskapskritikk hos flere sentrale samiske teoretikere.

Kolonialisme og avkolonisering av akademia

Avkolonisering brukes gjerne om prosesser som er knyttet til å rive ned koloniale strukturer som bidrar til å opprettholde hierarkier og undertrykke folk som er definert kulturelt eller rasemessig som underlegne.⁵ Eve Tuck og K. Wayne Yang minner om at avkolonisering ikke må forstås som en metafor, men i bunn og grunn handler om retten til land og vann, og en erkjennelse av at urfolk fortsatt befinner seg i en kolonial virkelighet.⁶ Det innebærer at retten

---

3 Linda Tuhiwai Smith, *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples* (London: Zed Books, 2012 [1999]).

4 Adam Gaudry og Danielle Lorenz, "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization: Navigating the Different Visions for Indigenizing the Canadian Academy," *AlterNative: An International Journal of Indigenous Peoples* 14, nr. 3 (2018): 218–219.

5 Franz Fanon, *The Wretched of the Earth*. Oversatt av Constance Farrington (New York: Penguin Books, 1967).

6 Eve Tuck og K. Wayne Yang, "Decolonization Is Not a Metaphor," *Decolonization: Indigeneity, Education & Society* 1, nr. 1 (2021): 40.

til land og vann også inkluderer retten til å skape kunnskap i, for og om egne områder og eget folk. Ifølge Tuck og Yang former kolonialisme akademia på to måter. Den første handler om hvordan usynlige, men tilstedeværende prosesser fortsetter å påvirke organisasjonene, den akademiske ledelsen, pensum og utforming av forskning og undervisning. Det andre handler om hvordan koloniale perspektiver og verdensbilder gjerne får monopol på hva som defineres som kunnskap og forskning, og hvordan disse perspektivene bidrar til å rasjonalisere og opprettholde urettferdige sosiale strukturer i samfunnet.

For å forstå hva avkolonisering innebærer i praksis, er det nødvendig å definere kolonialisme på en måte som er relevant for samiske forhold. Mens kolonialisme ofte forbindes med noe som skjer langt unna i fremmede verdensdeler, er koloniseringen av Sápmi noe som har skjedd gradvis, og i områder som ligger i geografisk nærhet til de fremvoksende statene. Selv om det innebar kontroll over land og vann i en tradisjonell forstand, er det også nødvendig å se det i sammenheng med statens assimileringpolitikk. Som Lehtola påpeker, har koloniseringen av Sápmi ofte blitt kategorisert som en mer «snill» kolonialisme, hvor samene ble forstått som et svakere folk som «naturligvis» ble underlagt sterkere og mer siviliserte folkeslag.⁷ Dermed ble kolonialisme som begrep lenge ikke forstått som relevant i en samisk sammenheng. Det henger også sammen med at Norden i liten grad historisk sett har blitt sett, og sett seg selv, i sammenheng med global kolonialisme, til tross for at også nordiske land profiterte på kolonialisme, deltok i slavehandel og hadde kolonier.⁸ Denne måten å «skjule» kolonialismen på, gjør begrepet *settler colonialism*, som kan oversettes til nybyggerkolonialisme, relevant. Ifølge Patrick Wolfe kjennetegnes denne formen for kolonialisme av at de koloniserte og deres samfunn mer eller mindre erstattes av de koloniserende og deres samfunnsprinsipper.⁹ Leder man avkolonisering ut fra en slik forståelse av kolonialisme, vil avkoloniseringen knyttet til land og vann henge direkte sammen med retten til å definere hvem man er som folk, hvordan ens samfunn skal organiseres, og hvilke former for kunnskap og verdier det skal bygges på. Avkolonisering av akademia vil derfor være en sentral del av den rettighetskampen som urfolk fører for å kunne fortsette å eksistere som folk.

---

7 Veli-Pekka Lehtola, "Sámi Histories, Colonialism, and Finland," *Arctic Anthropology* 52, nr. 2 (2015): 23.

8 *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*, redigert av Suvi Keskinen, Salla Tuori, Kuua Irni og Diana Mulinari (Farnham: Ashgate, 2009).

9 Patrick Wolfe, "Settler Colonialism and the Elimination of the Native," *Journal of Genocide Research* 8, nr. 4 (2006): 387–409.

Som nevnt argumenterer Gaudry og Lorenz for at urfolkeliggjøring av akademia må forstås som tre ulike, men til dels overlappende prosesser. Det første, *inkludering av urfolk* som kunnskapspolitisk praksis i akademia, handler om å øke antallet studenter og ansatte med urfolksbakgrunn i akademia.¹⁰ Samtidig minner de om at selv om man inkluderer urfolk i akademia, betyr ikke inkludering av individer med urfolksbakgrunn at akademia i seg selv transformeres, eller at maktforholdene eller kunnskapssynet i akademia endres. Dette vil i seg selv ikke nødvendigvis gjøre akademia til et mer urfolksinkluderende sted å være for personer med urfolksbakgrunn, så lenge det er forventet at man sosialiseres inn i og blir en del av de etablerte akademiske strukturene. Eller som de sier: akademia transformeres ikke automatisk av «mer brune fjes i hvite rom».¹¹

Forsonende urfolkeliggjøring handler om det å skape en felles grunn mellom urfolksperspektiver og vestlige, vitenskapelige perspektiver, gjennom en bredere debatt omkring hva kunnskap er, hvordan ulike kunnskapssystemer kan møtes, og hva slags relasjon akademiske institusjoner skal ha til urfolk og deres lokalsamfunn. Det kan sees i relasjon til de mange sannhets- og forsoningskommisjonene og resultatene som har kommet ut av dem. Dette har resultert i en rekke optimistiske debatter knyttet til sannhet og forsoning også i akademia, hvor både urfolksamfunn, myndigheter og intellektuelle har argumentert for økt tilstedeværelse av urfolksperspektiver i akademia. Gaudry og Lorenz minner om at dette ikke bare er et politisk prosjekt, men er kjernen i hva akademisk aktivitet bør være, nemlig å utforske og utfordre kunnskap i alle dens former. Samtidig er det en risiko her for at urfolksperspektiver ender opp med å bli en metafor uten at det nødvendigvis manifesterer seg i en faktisk endring i kunnskapssyn, praksis eller maktforhold.¹²

Avkoloniserende urfolkeliggjøring handler om hvordan akademia kan endres gjennom en fundamental reorientering av kunnskapsproduksjon og maktforholdet mellom akademia og urfolksamfunn, hvor akademia i seg selv endres fundamentalt. Dette perspektivet er det mest radikale av de tre, siden det ikke bare handler om å inkludere individer eller skape rom for debatt og forsoning, men innebærer en helt ny måte å tenke om hvordan forskning og utdanning skal skje, og hvordan akademiske institusjoner skal være ledet, organisert og

---

10 Gaudry og Lorenz, "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization."

11 Gaudry og Lorenz, "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization," 220.

12 Gaudry og Lorenz, "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization," 221–223.

administrert.¹³ Gaudry og Lorenz' tredelte spektrum viser tydelig hvordan urfolksperspektiver og avkoloniseringsperspektiver henger sammen innen urfolkforskning. Skal kunnskapsproduksjonen være avkoloniserende i et urfolkssamfunn, må også urfolk ha innflytelse, lede og administrere den kunnskapen som produseres, inkludert institusjoner hvor kunnskapsproduksjonen skjer.

En debatt som også er relevant for å forstå utviklingen i samisk forskning og undervisning, er en debatt som også er sentral i internasjonale urfolkforskning, nemlig om forholdet mellom klassiske universitetsfag og urfolksperspektiver. Duane Champagne utfordrer de klassiske universitetsfagenes epistemologiske evne til å analysere urfolksrelaterte tema, og hevder at urfolkforskning må ta utgangspunkt i begreper, teorier og metoder utviklet av urfolk selv, med basis i urfolkskunnskap og urfolksstudier som en egen akademisk disiplin.¹⁴ Tradisjonelle akademiske begreper er innenfor et slikt perspektiv nærmest dømt til å mislykkes med å analysere urfolkssamfunn, siden de er uunngåelig knyttet til et vestlig, vitenskapelig perspektiv og idéhistorisk utgangspunkt.

Chris Andersen er mer kritisk til et perspektiv som har som mål å frigjøre urfolksstudier fullstendig fra andre akademiske disipliner og faglige perspektiver.¹⁵ Han påpeker at alle begreper, uavhengig av hvor de teoretisk sett kommer fra, er skjematisk, og kun gir oss en delvis innsikt i den verden vi prøver å analysere. Selv om tradisjonelle begreper som klasse, rase eller etnisitet har en faghistorie som knytter dem til klassiske universitetsfag, argumenterer Andersen for at de likevel kan være nyttige for å analysere urfolkssamfunn. Urfolk deltar i en kompleks verden hvor begreper, ideer, impulser og politiske prosesser med et vestlig kulturelt og akademisk utgangspunkt også påvirker og preger deres samfunn. Paradoksalt nok er de koloniale relasjonene og prosessene urfolk inngår i, en del av det som gjør urfolk til urfolk i dag. På samme måte som urfolks virkelighet er preget av dette dilemmaet, er også forskning og utdanning med, av og for urfolk preget av det samme. Debatten knyttet til forholdet mellom klassiske universitetsfag og urfolksstudier har vært

---

¹³ Gaudry og Lorenz, "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization," 223.

¹⁴ Duane Champagne, "In Search of Theory and Method in American Indian Studies," *American Indian Quarterly* 31 nr. 3 (2007): 353–72.

¹⁵ Chris Andersen, "Critical Indigenous studies: from difference to density," *Cultural Studies Review* 15, nr. 2 (2009): 97–115.

sentral for å utvikle fagene som gjerne betegnes som «Indigenous studies», «Native studies», «First Nation studies», «American Indian studies» og lignende.¹⁶

Fra å bli forsket på, til å forske selv

Ifølge Veli-Pekka Lehtola må moderne samiske studier forstås i kontrast til, og som en reaksjon på, det som gjerne kaltes lappologi.¹⁷ Lappologi var tidlig forskning på samer gjort av forskere uten samisk bakgrunn, som gjerne var påvirket av perspektiver som sosialdarwinisme, fysisk antropologi og rasebiologi.¹⁸ Den var særlig populær på 1920- og 1930-tallet. Denne forskningen må ifølge Lehtola også forstås i relasjon til den gjeldene politikken myndighetene førte mot samene på den tiden, preget av kolonialisme, rasisme og assimilering, ideer om sterke og svake folkeslag, noen ganger iblandet eksotifisering og forestillinger om samene som et primitivt og utrydningstruet folkeslag. Denne typen ideer, sammen med det faktum at de samiske områdene i motsetning til kolonier i andre deler av verden ble gradvis innlemmet i de respektive statene uten en klar start og slutt, gjør at kolonialisme inntil relativt nylig har vært et lite tematisert begrep når det gjelder samenes status.

En viktig side ved dette er det som er knyttet til etikk. Innenfor urfolksforskning har teoretikere som Linda Tuhiwai Smith påpekt hvordan etikk i forbindelse med urfolksforskning handler om alt fra hvordan forskningen konkret gjennomføres, til hvordan urfolk selv får være med på å definere hva som skal forskes på, hvordan det skal forskes, og hvilke teoretiske og metodologiske perspektiver som er viktige og relevante.¹⁹ Som Smith påpeker, har forskning særlig historisk sett hatt et dårlig rykte i mange urfolkssamfunn, nettopp fordi den i liten grad har vært i stand til å produsere kunnskap som er relevant og nyttig for urfolkssamfunn selv, og til tider har den også bidratt til ytterligere legitimering av undertrykkelsen av urfolk, enten det har vært tilsiktet eller utilsiktet. I samisk sammenheng er historiske eksempler på dette de såkalte hodeskallemålingene, som bidro til å forsterke et bilde av samene som primitive og usiviliserte, noe som også legitimerte statens

---

¹⁶ De ulike betegnelse har gjerne litt ulike tradisjoner og innhold assosiert med seg, men jeg vil i denne artikkelen ikke gå inn på den diskusjonen.

¹⁷ Veli-Pekka Lehtola, "Vanishing Lapps, Progress in Action. Finnish Lappology and Representations of the Sámi in Publicity in the Early 20th Century," *Arctic and North* nr. 27 (2017): 19.

¹⁸ Her er det verdt å minne om at det også på den tiden eksisterte hederlige unntak, og at det også finnes forskningsbidrag fra denne tiden som ikke i samme grad er rasistiske.

¹⁹ Linda Tuhiwai Smith, *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples* (London: Zed Books, 2012 [1999]).

undertrykkende politikk rettet mot samene.²⁰ Urfolksetikk handler derfor også om en kritisk granskning av de perspektiver man bruker for å produsere kunnskap om urfolkssamfunn. Også innen samisk forskning har forskningsetikk lenge vært et viktig tema, hvor alle deler av forskningsprosessen har vært diskutert, og hvor forholdet mellom forskningen og det samiske samfunnet har vært gjenstand for kritisk granskning.²¹

Et tidlig eksempel på prosesser som kan forstås i relasjon til avkolonisering av akademia er knyttet til inkludering av samiske akademikere. Et tidlige eksempel er den samiske akademikeren Israel Ruong fra Arjeplog. Ruong hadde pitesamisk bakgrunn, tok doktorgrad om pitesamisk språk og ble professor i 1963 ved Uppsala universitet. Han var den første samiske professoren, og representerer derfor den tidligste generasjonen av samiske forskere. Selv om avkolonisering ikke var et begrep som ble brukt på Ruongs tid, kan hans tilstedeværelse analyseres som en begynnende form for inkludering av samiske forskere. I tråd med Gaudry og Lorenz er dette noe som kan ses i sammenheng med avkolonisering av akademia, selv om det ikke nødvendigvis er nok til å gjøre en vesentlig endring i hvordan urfolk og deres samfunn behandles fra et akademisk ståsted.²²

Innen samfunnsforskningen var den norske sosialantropologen Harald Eidheim viktig for utviklingen av samisk forskning fra et samisk perspektiv.²³ Mens faget fortsatt kunne sies å være opptatt av autenticitet og kulturell særegenhet, noe som skapte et faglig bilde av samene som radikalt annerledes enn majoritetsbefolkningen, var Eidheim mer opptatt av å beskrive det asymmetriske maktforholdet som samenes minoritetssituasjon innebar. Heller enn å reprodusere et relativt eksotifiserende bilde av samene, var han opptatt av å vise hvordan fornuksningspolitikken hadde ført til en situasjon hvor samisk språk og kultur var blitt skjult, og hvor diskriminering av samene var utbredt. Som han skriver: “Throughout West-Finnmark there is a conspicuous lack of ‘constrasting cultural traits’ between Lapps and Norwegians,

---

20 Se Jon Røyne Kyllingstad, *Measuring the Master Race: Physical Anthropology in Norway, 1890–1945* (Cambridge: Open Book Publishers, 2014).

21 *Ethics in Indigenous Research: Past Experiences - Future Challenges*, redigert av Anna-Lill Drugge (Umeå: Vaartoe - Centre for Sami Research, 2016).

22 Gaudry og Lorenz, “Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization.”

23 Se Harald Eidheim, *Aspects of the Lappish Minority Situation* (Oslo: Universitetsforlaget, 1971); “Erverv og kulturkontakt i Polmak,” i *Samiske samlinger*, redigert av Asbjørn Nesheim (Oslo: Norsk Folkemuseum og Tanum Forlag, 1958); “When Ethnic Identity Is a Social Stigma,” i *Ethnic Groups and Boundaries*, redigert av Fredrik Barth (Oslo: Universitetsforlaget, 1969).

but these ethnic labels are attached to communities as well as to families and individual persons, and are in daily use”.²⁴

Vi ser her hvordan Eidheim beskriver hvordan stigmaet knyttet til å være samisk er noe som må håndteres i dagliglivet, hvor det å skjule sin samiske tilhørighet i hverdagen blir en strategi for å kvalifiseres som fullverdige deltakere i det norske samfunnet. I hans arbeider skinner det også tydelig igjennom den betydningen hans relasjoner og vennskap i de samiske samfunnene han har gjort studier i hadde for hans empiriske og teoretiske arbeider. Eidheims arbeid ble også et viktig skille i samisk forskning siden han inspirerte mange samiske studenter på 1970-tallet. Eidheim ble en viktig person i det nyoppstartede Universitetet i Tromsø, og flere av hans samiske studenter fikk senere stor betydning for utvikling av samisk forskning fra et samisk perspektiv, noe den samiske forskeren og tidligere Eidheim-studenten Vigdis Stordahl har beskrevet godt.²⁵ Eidheim var sentral i planleggingen og opprettelsen av et samfunnsvitenskapelig studium ved Universitetet i Tromsø, og dette fikk stor betydning for den videre samiske forskningen, hvor samiske samfunnsforhold var en selvsagt og sentral del av studiets innhold. Han var også aktiv i etableringen av Nordisk samisk institutt i 1973.

Eidheims fokus er relasjonen mellom samer og nordmenn, og samenes minoritetssituasjon, ikke samisk egenart i seg selv.²⁶ Han tilhørte teoretisk kretsen rundt Fredrik Barth, og bidro også i den banebrytende boka *Ethnic Groups and Boundaries*, redigert av Barth.²⁷ I boka, som på mange måter representerte et skifte i studien av etniske grupper, argumenterer Barth for at etniske grupper opprettholdes på tross av kulturell endring og kontakt, som en kritikk av en form for kulturelle essensialisering i sosialantropologien. Eidheims fokus er derfor, i tråd med denne teoretiske dreiningen, ikke det samiskkulturelle innholdet, men grenseprosessene mellom samene som etnisk gruppe og majoritetssamfunnet. Dette fokuset på grenseprosessene snarere enn det kulturelle innholdet fikk stor innvirkning på den tidlige samiske forskningen.

Den nye generasjonen samiske forskere erkjente at dette ikke var nok om målet var å bevare samene som folk, og etablere samisk forskning fra et samisk perspektiv. Stordahl beskriver

---

²⁴ Eidheim, “When Ethnic Identity is a Social Stigma,” 1

²⁵ Vigdis Stordahl, “Harald Eidheims betydning for studiet av samiske forhold sett fra et samisk ståsted,” *Norsk antropologisk tidskrift* 16, nr. 4 (2005): 229–238.

²⁶ Eidheim, “When Ethnic Identity is a Social Stigma;” *Aspects of the Lappish Minority Situation*.

²⁷ Fredrik Barth, “Introduction,” i *Ethnic Groups and Boundaries*, redigert av Fredrik Barth, 281–97 (Oslo: Universitetsforlaget, 1969).

godt den senere konflikten som oppsto mellom det hun kaller førstegenerasjons samiske akademikere, deriblant Aslak Nils Sara, Ole Henrik Magga, Alf Isak Keskitalo, Johan Klemet Kalstad og Nils Jernsletten, hvor skillet mellom innenfraperspektiv og utenfraperspektiv ble viktig.²⁸ Disse var kritiske til Eidheims perspektiv på det samiske samfunnet, som ifølge dem ikke evnet å ta utgangspunkt i samiske verdier, den samiske kompleksiteten, inkludert ulikheter og konflikter, og den kulturelle oppblomstringen det samiske samfunnet sto midt i. Vi ser her hvordan Eidheims forskning fikk innflytelse, både gjennom den inspirasjonen han gav faglig og organisatorisk, men også hvordan den faglige opposisjonen til de perspektivene han sto for paradoksalt nok fikk stor betydning for utvikling av samiske studier fra et tydelig samisk perspektiv.

Et viktig bidrag på denne tiden var paper-presentasjonen Alf Isak Keskitalo holdt på det syvende Nordisk etnografmøtet i 1974 i Tromsø med den treffende tittelen "Research as an Inter-Ethnic Relation".²⁹ Her kommer han med en kritikk av academia som helt klart kan analyseres i relasjon til det som kalles avkolonisering, hvor han blant annet trekker fram hvordan det at samiske forskere ikke kan presentere på samisk, representerer en form for akademisk asymmetri. Han viser hvordan denne asymmetrien kommer til syne i alle deler av forskningen, både praktisk, organisatorisk, økonomisk og teoretisk, som reflekterer den øvrige asymmetrien det samiske samfunnet hele tiden må forholde seg til. Han viser også at denne asymmetrien ikke bare handler om maktforhold, men også har konsekvenser for kvaliteten på forskningen, siden forskere utenfra ofte mislykkes i å fange den kompleksiteten som eksisterer i det samiske samfunnet. Det får dermed også konsekvenser for samenes mulighet til å legitimere sin egen politikk, siden det gjerne krever vitenskapelig dokumentasjon.

Selv om Keskitalo ikke nevner avkolonisering i denne teksten, er innholdet i hans kritikk helt i tråd med det Gaudry og Lorenz kategoriserer som avkolonisering, siden Keskitalos kritikk tar for seg ikke bare inkludering av samiske akademikere og samiske perspektiver, men hele det politiske, økonomiske, organisatoriske og kunnskapsmessige fundamentet forskningen bygger på. Som han kraftfullt avslutter med: "The Sami people cannot ask to be excused that they exist and that they try to understand themselves".³⁰ Denne debatten kan sies å representere en tidlig form for avkolonisering av samisk forskning og utdanning, hvor den

---

28 Stordahl, "Harald Eidheims betydning for studiet av samiske forhold sett fra et samisk ståsted."

29 Alf Isak Keskitalo, "Research as an Inter-Ethnic Relation," *Arctic Center Reports* nr. 11 (1994 [1974]).

30 Keskitalo, "Research as an Inter-Ethnic Relation," 30.

første generasjonen av samiske akademikere tydelig stilte seg i opposisjon til gjeldende akademiske perspektiver.

Vi ser altså at det i den samiskstyrte forskningen på 70- og 80-tallet, i tråd med datidens samepolitiske kamp, ble viktig med en form for strategisk essensialisme, det vil si en strategisk vektlegging av kulturell likhet for å få gjennomslag for den felles rettighetskampen.³¹ På 90-tallet og 2000-tallet ble mange forskere mer opptatt av å skrive frem en kritikk av denne formen for strategisk essensialisme gjennom å vektlegge de interne forskjellene og den sosiale og kulturelle kompleksiteten i det samiske samfunnet. Vigdis Stordahl viser hvordan selv en samisk bygd som Karasjok inneholder forskjellighet, og at den samiske akademikeren ikke nødvendigvis representerer hele det samiske samfunnet.³² Arild Hovland undersøker samarbeidet mellom ungdom fra henholdsvis Kåfjord og Kautokeino, der ungdommene fra Kåfjord prøver å revitalisere samisk språk og kultur etter lang tid med forforskning og fortielse, noe som ikke alltid blir forstått eller akseptert fra ungdommene fra Kautokeino, der samisk språk er hverdagsspråket.³³ Også samisk urbanitet blir etter hvert tematisert.³⁴ Rauna Kuokkanen er den samiske forskeren som for alvor bringer inn feministiske, postkoloniale og dekoloniale perspektiver, samt internasjonale urfolksperspektiver, i samisk forskning.³⁵ Kuokkanen viser hvordan det samiske samfunnet og den samiske forskningen er en del av noen globale strukturer. Kuokkanen har selv bodd og jobbet i lang tid i Canada, og forskningen hennes er tydelig posisjonert i den kanadiske urfolkforskningen. Dermed blir avkolonisering fra et internasjonalt urfolksperspektiv koblet enda klarere opp mot samisk forskning og samiske forskningsperspektiver.

---

31 Gayatri.C Spivak, "Subaltern Studies. Deconstructing Historiography," i *The Spivak Reader*, redigert av D. Landry & G. MacLean (London: Routledge, 1996 [1985]); Linda Tuhiwai Smith, *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples* (London: Zed Books, 2012 [1999]).

32 Vigdis Stordahl, *Same i den moderne verden. Endring og kontinuitet i et samisk lokalsamfunn*. Dr.Philos.-avhandling (Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø, 1994).

33 Arild Hovland, *Moderne urfolk. Samisk ungdom i bevegelse* (Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 1996).

34 Anni-Siiri Länsman, "Suohpan, Suoma sámeohppiid searvi: sámenuoraid oktiiëohkejeaddji gávpotmailmmis = Suohpan, The association of Saami students in Finland: connecting the Saami youth of the city," i *Ja de giellagas rátkkii sierra Oulu*, redigert av Ouiti Länsman. Publications of the Giellagas Institute vol. 5. (Oulu: Oulun Yliopisto. 2005); Astri Dankertsen, "Men du kan jo snakke frognersamisk": tradisjon og kulturell innovasjon blant samer i Oslo. Masteroppgave (Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo, 2006).

35 Rauna Kuokkanen, "Towards an 'Indigenous Paradigm' from a Sami Perspective," *The Canadian Journal of Native Studies* 20, nr. 2 (2000): 411–36; "Myths and Realities of Sami Women: A Postcolonial Feminist Analysis for the Decolonization and Transformation of Sami Society," i *Making Space for Aboriginal Feminism*, redigert av Joyce Green (Halifax, N.S.: Fernwood Books, 2007), 72–92.

Forskningen blir mer og mer opptatt av å tematisere diversitet og endring i tillegg til kontinuitet, noe som også får innvirkning på hvordan den samiske forskerrollen blir forstått. Det å ha samisk bakgrunn som forsker er derfor ikke en form for gudeblikk, for å bruke Donna Haraways begrep.³⁶ Også den samiske forskeren har et delvis blikk, hvor man har innsikt og innpass i en del av samfunnet, men ikke nødvendigvis andre deler. Dreiningen mot å ha fokus på forskernes posisjon i relasjon til det de studerer, føyer seg inn i en større vitenskapelig kritikk, hvor perspektiver som standpunktfeminisme, kritisk raseteori, interseksjonalitet og postkoloniale perspektiver påpeker at det ikke er irrelevant hvem forskeren er selv. Kunnskapsproduksjon er ikke en nøytral aktivitet. Det er også en kritikk av en forståelse av objektivitet som tar for gitt at enkelte personer, ofte hvite, vestlige, heterofile middelklassemenn, er mer nøytrale, mens kvinner, homofile, samer, mørkhudete og forskere med arbeiderklassebakgrunn i kraft av sin posisjon blir oppfattet som mer subjektive, og dermed mindre objektive og vitenskapelige.

Utviklingen av samiske forskningsperspektiv

Som nevnt tidligere, er en viktig debatt innen urfolksforskning i hvilken grad urfolksperspektiver skal bygge videre på klassiske universitetsfagene eller utvikle sine egne teoretiske og metodiske perspektiver.³⁷ Som vi ser i den foregående diskusjonen, har samisk forskning hele tiden både forholdt seg til, og må forstås i relasjon til både større vitenskapsteoretiske debatter i academia og samepolitiske og sameforskningspolitiske debatter i dens samtid.

Avkolonisering av academia skjer også gjennom en kritikk av kunnskapspraksiser i academia, og utviklingen av teorier og metoder som har sitt utgangspunkt i samiske verdier, verdensanskuelser og relasjoner. Et godt eksempel på en form for kunnskapsmessig avkolonisering er Ina Knoblock og Elisabeth Stubberuds tekst "Bortom Gränserna. Ett brevsamtal om språk, tilhørighet och dekolonisering".³⁸ Teksten er skrevet som en brevsamtale mellom de to forskerne, hvor de diskuterer språk, sted, tilhørighet, kunnskapsproduksjon og hvordan de kan bidra med forskning i skjæringspunktet mellom

---

³⁶ Donna J. Haraway, *Simians, cyborgs, and women. The reinvention of nature* (London: Free Association Books, 1991), 189.

³⁷ Champagne, "In Search of Theory and Method in American Indian Studies;" Andersen, "Critical Indigenous Studies."

³⁸ Ina Knoblock og Elisabeth Stubberud, "Bortom gränserna: Ett brevsamtal om språk, tillhörighet och dekolonisering," i *Tidskrift för genusvetenskap* 42, nr. 4 (2021): 25.

kjønnsforskning og urfolksforskning. Originaliteten ligger ikke nødvendigvis i at teksten er skrevet som en brevsamtale, men at de skriver frem en relasjonell kunnskapssøken, som en kritikk av den hegemoniske individuelle kunnskapsproduksjonen. De argumenterer, med referanse til urfolksforskere som Margaret Kovach og Leanne Betasamosake Simpson, for at urfolks forståelse av kunnskap er knyttet til en forståelse av verden som vevd sammen av individer, det sosiale, det kulturelle, det spirituelle, landskap og dyr, hvor disse inngår i relasjoner som handler om lydhørhet, samspill, respektfullhet og ansvar.³⁹

Samisk begrepsutvikling er også en viktig del av det som kan kalles avkolonisering fra et samisk perspektiv. Et tidlig forskningsbidrag er Asta Baltos bruk av det samiske begrepet *nárrideapmi*, som er en form for godmodig erting.⁴⁰ Den er vanlig i mange former for samhandling, og er et godt eksempel på hvordan man i det samiske samfunnet gjerne benytter seg av indirekte sanksjonsformer heller enn direkte. I barneoppdragelse har *nárrideapmi* mange funksjoner. Det kan være både spøk og alvor på en gang. Det styrker derfor barnas sosiale og emosjonelle kompetanse, utvikler deres verbale ferdigheter, lærer dem å kontrollere sine følelsesutbrudd gjennom å utvikle selvironi, og gjør dem sterkere og mer i stand til å tåle motstand og motbør. Baltos bruk av *nárrideapmi*-begrepet viser hvordan det er mulig å ta et samisk begrep og utvikle en hel teori om samisk kultur og barneoppdragelse med utgangspunkt i begrepets mening og sosiale relevans.

Innenfor særlig sosialt arbeid og helseforskning, men også andre fag, har det samiske begrepet *birget*, eller *ieš birget* (å klare seg eller greie seg), også utviklet seg til å bli et teoretisk begrep med stor faglig relevans.⁴¹ Begrepet brukes for å beskrive verdien i det samiske samfunnet i å være sterk, selvstendig, klare seg selv og ikke være til bry for andre med problemene sine. Noen fokuserer på hvordan dette iblant kan være dysfunksjonelt, særlig når det gjelder

---

39 Margaret Kovach, *Indigenous Methodologies: Characteristics, Conversations and Contexts* (Toronto/ Buffalo/London: University of Toronto Press, 2009); Leanne Betasamosake Simpson, *As We Have Always Done: Indigenous Freedom through Radical Resistance* (Minneapolis /London: University of Minnesota Press, 2017).

40 Asta Balto, *Samisk barneoppdragelse i endring* (Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1997).

41 Merete Saus og Else Målfrid Boine, "Young Sami Men on the Move: Actors, Activities, and Aims for the Future," *AlterNative: an international journal of indigenous peoples* 15, nr. 4 (2019): 368–76; Jon Petter Anders Stoor, Gro Berntsen, Heidi Hjelmeland og Anne Silviken, "'If You Do Not Birget [Manage] Then You Don't Belong Here': A Qualitative Focus Group Study on the Cultural Meanings of Suicide among Indigenous Sámi in Arctic Norway," i *Int J Circumpolar Health* 78, nr. 1 (2019): 1565861; Bjørg Evjen og Veli-Pekka Lehtola, "Mo Birget Soadis (How to Cope with War) - Adaptation and Resistance in Sámi Relations to Germans in Wartime Sápmi, Norway and Finland," *Scandinavian journal of history* 45, nr. 1 (2020): 25.

helseproblemer, men samtidig beskrives det som en viktig ressurs i samisk kultur. Begrepet er et godt eksempel på hvordan et samisk begrep fra hverdagslivet er tatt inn i den teoretiske begrepsutviklingen innenfor samisk forskning og fått en sentral betydning med stor relevans for kunnskapsutviklingen for det samiske samfunnet.

Et annet begrep som har fått stor betydning innenfor særlig forskning som omhandler landskap, natur og miljø, er det samiske begrepet *meahcci*, som ofte noe feilaktig oversettes til utmark eller villmark. Som mange forskere har påpekt, er *meahcci* mye mer enn utmark, siden det i en samisk kontekst ikke skilles i like stor grad mellom natur og kultur, og *meahcci* ikke har noe med landsbrukslogikk å gjøre.⁴² De samiske landskapspraksisene er knyttet til samspill mellom natur og kultur - mellom mennesker, dyr og vekster. *Meahcci* er knyttet til produktive områder hvor aktiviteter som fiske, bærplukking, jakt og vedhogst er viktige aktiviteter. For det samiske folket som fra gammelt av har levd i nær kontakt med naturen, er *meahcci* like mye et hjem som natur. Begrepet er også en kritikk av den koloniale logikken som ikke tar hensyn til tradisjonell samisk bruk av landskap, og som har skyld i at områder som fra gammelt av har vært samiske områder, ble omgjort til statens grunn. Man kan derfor si at *meahcci* som begrep har fått betydning for utviklingen av et samisk begrepsapparat som beskriver landskapet på en måte som inkluderer samisk bruk og samiske perspektiver på natur og kultur.

Fra klassiske universitetsfag til samiske studier

Kritikken av de klassiske universitetsfagene handler om hvorvidt de har epistemologisk evne til å analysere urfolksrelaterede tema, og om at urfolksforskning må ta utgangspunkt i begreper, teorier og metoder utviklet av urfolk selv, med utgangspunkt i urfolkskunnskap og urfolksstudier som en egen akademisk disiplin. Selv om debatten innenfor samiske studier ikke er like sentral som innenfor urfolksforskningsfeltet internasjonalt, slik som for eksempel i den nordamerikanske konteksten som Champagne og Andersen tilhører, er også debatten sentral for å forstå utviklingen av samiske studier som akademisk retning.⁴³

---

42 Audhild Schanche, "Meahcci – den samiske utmarka," i *Samiske landskap og Agenda 21: Kultur, næring, miljøvern og demokrati*, redigert av Svanhild Andersen, 156–170, Karasjok: Dieðut nr. 1/2002; Stine Rybråten, "This Is Not a Wilderness. This Is Where We Live," *Enacting Nature in Unjárga-Nesseby, Northern Norway*. PhD-avhandling (Universitetet i Oslo, 2013); Solveig Joks, Liv Østmo og John Law, "Verbing Meahcci: Living Sámi Lands," *The Sociological review (Keele)* 68, nr. 2 (2020): 305–21; Britt Kramvig og Dag Avango, "The Multiple Landscapes of Biedjovággi: Ontological Conflicts on Indigenous Land," *Polar Record* 57, nr. 2 (2021).
43 Champagne, "In Search of Theory and Method in American Indian Studies"; Andersen, "Critical Indigenous Studies."

For eksempel har man ved UiT Norges arktiske universitet Senter for samiske studier, Master i urfolksstudier, og fagfolk som er ansatt med stillingstittel *Professor i urfolksstudier*. Det viser hvordan urfolksperspektiver etter hvert har blitt en viktig del av strukturene ved universitetet også formelt sett. Samtidig er samiske perspektiver inkludert i de ordinære fagmiljøene ved universitetet. Helt fra Universitetet i Tromsø ble grunnlagt i 1968 har samiske perspektiver vært en viktig del av universitetets samfunnsoppdrag, og institusjonen har også vært helt sentral for å utdanne den første, store generasjonen av samiske studenter og forskere. Da Senter for samiske studier ved Universitetet i Tromsø ble opprettet i 1990, var målsetningen å bidra til forskning og undervisning med og for det samiske samfunnet.⁴⁴ Samtidig har det helt siden senterets opprettelse vært et dilemma knyttet til å skille ut samiske studier som en egen organisasjonsenhet, versus å integrere samiske studier i de allerede eksisterende fagmiljøene ved universitetet.⁴⁵

Også ved andre universiteter eksisterer samisk og urfolksrelatert forskning og undervisning, både formelt i strukturene, og integrert i annen forskning og undervisning. Ved Umeå universitet i Sverige har man Várdduo – Centrum for samisk forskning, som ble grunnlagt i år 2000. Tilsvarende har man Giellagas-instituttet for samiske studier ved Oulu universitet, som ble grunnlagt i 2001. Også Lappland universitet i Finland og Nord universitet i Norge har lenge hatt samisk forskning og undervisning som et viktig ansvarsområde. Her er det verdt å merke seg at Nord universitet i 2022 starter opp et senter for samisk og urfolksstudier, som en formalisering av det nasjonale ansvaret universitetet har for lule- og sørsamisk utdanning og forskning. Vi ser her hvordan institusjonsbygging i lang tid har vært et viktig forskningspolitisk tema i det samiske samfunnet, lenge før debatten om avkolonisering av akademia har blitt et eksplisitt tema.

Selv om de ligger utenfor universitetene, har også mange av de lokale samiske sentrene en viktig rolle som kunnskapsprodusenter og kunnskapsformidlere. Flere av disse, slik som for eksempel Árran lulesamisk senter og Saemien Sijte, har også hatt viktige samarbeidsrelasjoner med universitetene i regionen, og har forskere tilknyttet sentrene, i tillegg til at de også er aktive deltakere i forskningsprosjekter. De to nevnte sentrene har dessuten hatt en viktig rolle når det gjelder etableringen av henholdsvis lulesamisk og

---

44 Universitetet i Tromsø. *Samisk strategiplan for Universitetet i Tromsø* (2002).

45 Universitetet i Tromsø. *Samisk strategiplan for Universitetet i Tromsø* (2002): 9–10.

sørsamisk utdanning ved Nord universitet. Samtidig har de samiske sentrene, nettopp på grunn av deres selvstendighet, også mulighet til å inkludere kunnskapsprodusenter og kunnskapsformidlere utenfor akademia, hvor viktige samiske ressurspersoner fra lokalsamfunnene deltar i sentrenes virke. Deres kunnskap kan derfor anerkjennes mer enn ved universitetene, hvor man i større grad avkreves formell akademisk utdanning for å kunne anerkjennes som kunnskapsformidler. De er også mer tett på lokalsamfunnene og formidler kunnskap på en måte som er mer tilgjengelig og relevant for samer i deres eget lokalsamfunn. Deres bidrag kan derfor sies å ha vært viktig i avkoloniseringen av akademia fra et samisk ståsted, både gjennom deres virke, og gjennom deres relasjoner til akademia for øvrig.

Debatten om hvor urfolksstudier hører til i den akademiske verden er også sentral for å forstå etableringen av Samisk høgskole i Kautokeino i 1989, hvor samisk språk, verdier, kunnskapssyn og livsforståelse er en sentral del av institusjonen. At Samisk høgskole ble opprettet nettopp i 1989 er vel neppe tilfeldig, da også det norske Sametinget ble opprettet samme år, som et resultat av en kraftig politisk endring som skjedde i kjølvannet av Altakonflikten og samisk rettighetskamp.⁴⁶

Samisk høgskole er en urfolksinstitusjon med ansvar for utdannings- og forskningsvirksomhet i dialog og samhandling med samfunnene rundt. Virksomheten til Samisk høgskole, der samisk språk, tradisjonell kunnskap og innovasjon står i sentrum, har et allsamisk og urfolksbasert utgangspunkt.⁴⁷

Opprettelsen av Sámi allaskuvla/Samisk høgskole kan derfor sees i relasjon til avkolonisering av kunnskap, hvor opprettelsen av høgskolen også innebar at det samiske samfunnet i større grad fikk muligheten til å skape og formidle kunnskap på egne premisser, i egne områder, og med fagpersoner og studenter som kjenner det samiske samfunnet og dets behov godt. Mens samiske perspektiver ved andre akademiske institusjoner i mindre grad innebærer en fundamental omforming av institusjonens maktrelasjoner og kunnskapspraksiser, og i større grad inkluderer det Gaudry og Lorenz identifiserer som *inkludering av urfolk* eller *forsonende*

---

⁴⁶Altakonflikten var en politisk strid i Norge på 1970 og begynnelsen av 1980-tallet omkring byggingen av et vannkraftverk i Altaelva, som blant annet inneholdt planene om å legge deler av den samiske bygda Masi i Kautokeino kommune under vann. Konflikten fikk stor betydning for utviklingen av norsk samepolitikk på 1980-tallet, og viste at det var nødvendig med et nytt lovverk. I 1987 kom den nye sameloven, og i 1989 ble det norske Sametinget åpnet.

⁴⁷Sámi allaskuvla/Samisk høgskole. *Strategiplan for Samisk høgskole 2017-2021*, 2016.

urfolkeligjøring, kan opprettelsen av Sámi allaskuvla i større grad kategoriseres som *avkoloniserende urfolkeligjøring*.⁴⁸ Det er en institusjon som er ledet av og for samer, med utgangspunkt i en samisk virkelighetsforståelse, og med samiske verdier og etiske prinsipper.

Konklusjon

I denne artikkelen har jeg vist at selv om avkolonisering av akademia er et relativt nytt begrep, inkludert innenfor samisk forskning og utdanning, er det en kontinuitet når det gjelder kritiske perspektiver knyttet til forholdet mellom det samiske samfunnet og akademia. Jeg argumenterer for at avkolonisering av akademia i en samisk sammenheng henger tydelig sammen med urfolksperspektiver og inkludering av urfolk og deres kunnskap i akademia. Jeg har i artikkelen tatt utgangspunkt i en mer prosessuell forståelse av avkolonisering av akademia i en samisk sammenheng, med utgangspunkt i Gaudry og Lorenz' tredeling knyttet til *urfolkeligjøring* forstått som et tredelt spektrum, hvor den ene enden er *inkludering av urfolk*, i midten *forsonende urfolkeligjøring*, og den andre enden *avkoloniserende urfolkeligjøring*.⁴⁹

Som jeg har vist i artikkelen, kan dagens debatt om avkolonisering av akademia i en samisk kontekst sees i sammenheng med den idéhistoriske utviklingen i samisk forskning særlig fra 1970-tallet og utover, hvor inkludering av samisk språk og perspektiver, rekruttering av samiske forskere og undervisere, og utviklingen av samiske akademiske institusjoner har vært viktige tema for debatt. De vitenskapsteoretiske debattene må forstås i relasjon til både den samiske rettighetskampen og til ulike idéhistoriske strømninger i forskningen for øvrig. Det er også tydelig at den samiske forskningen i stadig større grad har blitt koblet opp til internasjonale debatter, både politisk og forskningsmessig. Samtidig er det først særlig det siste tiåret at denne typen kritikk har blitt rammet inn i en kolonial sammenheng. Samiske teoretikere som Rauna Kuokkanen har bidratt til å bringe inn postkoloniale og internasjonale urfolksperspektiver inn i samisk forskning, og til å kritisk drøfte hvorvidt den vestligdominerte akademia er i stand til å inkludere og bidra til ny og relevant kunnskap om, for og av det samiske samfunnet selv.⁵⁰ Samtidig viser jeg at selv om den teoretiske vendingen knyttet til kolonialisme er relativt ny, er ideene som følger med disse perspektivene på ingen måte nytt innen samisk forskning.

---

⁴⁸ Gaudry og Lorenz, "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization," 218–219.

⁴⁹ Gaudry og Lorenz, "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization," 218–219.

⁵⁰ Kuokkanen, *Reshaping the University*.

Referanser

Andersen, Chris. "Critical Indigenous studies: from difference to density." *Cultural Studies Review* 15 nr. 2 (2009): 97–115.

Balto, Asta. *Samisk barneopdragelse i endring*. Oslo: Ad Notam Gyldendal, 1997.

Barth, Fredrik. "Introduction." I *Ethnic Groups and Boundaries*, redigert av Fredrik Barth, 281–97. Oslo: Universitetsforlaget, 1969.

Champagne, Duane. "In Search of Theory and Method in American Indian Studies." *American Indian Quarterly* 31 nr. 3, (2007): 353–72.

Eidheim, Harald. *Aspects of the Lappish Minority Situation*. Oslo: Universitetsforlaget, 1971.

———. "Erverv og kulturkontakt i Polmak." I *Samiske samlinger*, redigert av Asbjørn Nesheim. Oslo: Norsk Folke-museum og Tanum Forlag, 1958.

———. "When Ethnic Identity Is a Social Stigma." I *Ethnic Groups and Boundaries*, redigert av Fredrik Barth, 281-97. Oslo: Universitetsforlaget, 1969.

Dankertsen, Astri. "*Men du kan jo snakke frognersamis*": tradisjon og kulturell innovasjon blant samer i Oslo. Masteroppgave, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo, 2006.

Ethics in Indigenous Research: Past Experiences - Future Challenges. Redigert av Anna-Lill Drugge. Umeå: Vaartoe - Centre for Sami Research, 2016.

Evjen, Bjørg og Veli-Pekka Lehtola. "Mo Birget Soadis (How to Cope with War) - Adaptation and Resistance in Sámi Relations to Germans in Wartime Sápmi, Norway and Finland." *Scandinavian journal of history* 45, nr. 1 (2020): 25.

<https://doi.org/10.1080/03468755.2019.1607774>.

Fanon, Franz. *The Wretched of the Earth*. Oversatt av Constance Farrington. New York: Penguin Books, 1967.

Gaudry, Adam og Danielle Lorenz. "Indigenization as Inclusion, Reconciliation, and Decolonization: Navigating the Different Visions for Indigenizing the Canadian Academy." *AlterNative: An International Journal of Indigenous Peoples* 14, nr. 3 (2018): 218–27.

<https://doi.org/10.1177/1177180118785382>.

Haraway, Donna J. *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books, 1991.

formaterte: Norsk (nynorsk)

Henriksen, Jan Erik, Ida Hydle og Britt Kramvig (red.). *Recognition, Reconciliation and Restoration: Applying a Decolonized Understanding in Social Work and Healing Process*. Stamsund: Orkana akademisk, 2020.

Hovland, Arild. *Moderne urfolk. Samisk ungdom i bevegelse*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 1996.

Joks, Solveig, Liv Østmo og John Law. "Verbing Meahcci: Living Sámi Lands." *The Sociological review (Keele)* 68, nr. 2 (2020): 305–21.
<https://doi.org/10.1177/0038026120905473>.

Junka-Aikio, Laura. "Institutionalization, Neo-Politicization and the Politics of Defining Sámi Research." *Acta Borealia* 36, nr. 1 (2019): 1–22.
<https://doi.org/10.1080/08003831.2019.1607074>.

Keskinen, Suvi, Salla Tuori, Kuua Irni og Diana Mulinari (red.). *Complying with Colonialism: Gender, Race and Ethnicity in the Nordic Region*. Farnham: Ashgate, 2009.

Keskitalo, Alf Isak. "Research as an Inter-Ethnic Relation." *Arctic Center Reports* 11 (1994 [1974]). <https://sammas.brage.unit.no/sammas-xmlui/bitstream/handle/11250/2638028/Research%20as%20an%20Inter-Ethnic%20Relation%20-%20Alf%20Isak%20Keskitalo.pdf?sequence=1>.

Knoblock, Ina og Elisabeth Stubberud. "Bortom gränserna: Ett brevsamtal om språk, tillhörighet och dekolonisering." *Tidskrift för genusvetenskap* 42, nr. 4 (2021): 6–29.

Kovach, Margaret. *Indigenous Methodologies: Characteristics, Conversations and Contexts*. Toronto/ Buffalo/London, England: University of Toronto Press, 2009.

Kramvig, Britt og Dag Avango. "The Multiple Landscapes of Biedjovággi: Ontological Conflicts on Indigenous Land." *Polar Record* 57, nr. 2 (2021).
<https://doi.org/10.1017/S0032247421000139>.

Kuokkanen, Rauna. "Towards an 'Indigenous Paradigm' from a Sami Perspective." *The Canadian Journal of Native Studies* 20.2 (2000): 411–36.

Kuokkanen, Rauna. "Myths and Realities of Sami Women: A Postcolonial Feminist Analysis for the Decolonization and Transformation of Sami Society." *Making Space for Aboriginal Feminism*. Redigert av Joyce Green, 72–92. Halifax: Fernwood Books, 2007.

Kuokkanen, Rauna. *Reshaping the University. Responsibility, Indigenous Epistemes, and the Logic of the Gift*. Vancouver: UBC Press, 2007.

Kyllingstad, Jon Røyne. *Measuring the Master Race: Physical Anthropology in Norway, 1890-1945*. Cambridge, England: Open Book Publishers, 2014.

Länsman, Anni-Siiri. "Suohpan, Suoma sámeoahppiid searvi: sámenuoraid oktiičohkejeaddji gávpotmailmmis = Suohpan, The association of Saami students in Finland: connecting the Saami youth of the city." I *Ja de giellagas rátkkii sierra Oulu*, redigert av Ouiti Länsman. Publications of the Giellagas Institute 5. Oulu: Oulun Yliopisto.

Lehtola, Veli-Pekka. "Sámi Histories, Colonialism, and Finland." *Arctic Anthropology* 52, nr. 2. (2015): 22–36. <https://doi.org/10.3368/aa.52.2.22>.

———. "Vanishing Lapps, Progress in Action. Finnish Lappology and Representations of the Sámi in Publicity in the Early 20th Century." *Arctic and North* 27 (2017): 19.

Nutti, Ylva Jannok. "Decolonizing Indigenous Teaching: Renewing Actions through a Critical Utopian Action Research Framework." *Action Research* 16, no. 1 (2018): 82–104. <https://doi.org/10.1177/1476750316668240>.

Rybråten, Stine. "*This Is Not a Wilderness. This Is Where We Live.*" *Enacting Nature in Unjárga-Nesseby, Northern Norway*. PhD-avhandling, Universitetet i Oslo, 2013.

SAIH, Studentenes og akademikernes internasjonale hjelpefond. *En introduksjon til avkolonisering av akademia. Hvordan du kan bidra til avkolonisering av undervisning og pensum. (SAIH Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpefond)*, 2020. <https://saih.no/assets/docs/Avkolonisering/Avkolonisering-klar-for-web.pdf>.

Sámi allaskuvla/Samisk høgskole. *Strategiplan for Samisk høgskole 2017–2021*, 2016.

Saus, Merete og Else Målfrid Boine. "Young Sami Men on the Move: Actors, Activities, and Aims for the Future." *AlterNative: an international journal of indigenous peoples* 15, nr. 4 (2019): 368–76. <https://doi.org/10.3316/informit.953566641460568>.

Schanche, Audhild. "Meahcci – den samiske utmarka." I *Samiske landskap og Agenda 21: Kultur, næring, miljøvern og demokrati*, redigert av Svanhild Andersen, 156–170, Karasjok: Dieđut nr. 1/2002.

Simpson, Leanne Betasamosake. *As We Have Always Done: Indigenous Freedom through Radical Resistance*. Minneapolis, Minnesota, London, England: University of Minnesota Press, 2017.

Smith, Linda Tuhiwai. *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. London: Zed Books, 2012 [1999].

Spivak, Gayatri C. "Subaltern Studies. Deconstructing Historiography" I *The Spivak Reader*. Redigert av D. Landry & G. MacLean. London: Routledge, 1996 [1985].

Stoor, Jon Petter Anders, Gro Berntsen, Heidi Hjelmeland, og Anne Silvikén. "'If You Do Not Birget [Manage] Then You Don't Belong Here': A Qualitative Focus Group Study on the Cultural Meanings of Suicide among Indigenous Sámi in Arctic Norway." *Int J Circumpolar Health* 78, nr. 1 (2019): 1565861-61. <https://doi.org/10.1080/22423982.2019.1565861>.

Stordahl, Vigdis. *Same i den moderne verden. Endring og kontinuitet i et samisk lokalsamfunn*. Dr.Philos.-avhandling, Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø, 1994.

Stordahl, Vigdis. "Harald Eidheims betydning for studiet av samiske forhold sett fra et samisk ståsted." *Norsk antropologisk tidsskrift* 16, nr. 4 (2005): 9.

Tuck, Eve og K.Wayne Yang. "Decolonization Is Not a Metaphor." *Decolonization: Indigeneity, Education & Society* 1, nr. 1 (2021): 40.

Universitetet i Tromsø. *Samisk strategiplan for Universitetet i Tromsø*, 2002.

Virtanen, Pirjo, Torjer Andreas Olsen og Pigga Päivi Kristiina Keskitalo. "Contemporary Indigenous Research within Sámi and Global Indigenous Studies Contexts." I *Indigenous Research Methodologies in Sámi and Global Contexts*, redigert av Pirjo Virtanen, Torjer Andreas Olsen og Pigga Päivi Kristiina Keskitalo, 7–32: Leiden: Brill, 2021.

Wolfe, Patrick. "Settler Colonialism and the Elimination of the Native." *Journal of Genocide Research* 8, nr. 4 (2006): 387–409. <https://doi.org/10.1080/14623520601056240>.